

Pagony

A táj- és kertépítész iroda munkáiból

Neked is mesélhetnek a fák

Mindenkiben él a kíváncsiság, vajon megismerhető-e a „hely szelleme”? A válasz nagyon egyszerű. Csak meg kell tanulni a fák, növények beszédét. Képesé kell tenni magunkat e sajátos beszéd megismerésére, hiszen a fák el tudják mesélni életüket, az évtizedek óta őrzött hely történetét, hangulatát, csupán érteni kell nyelvüket.

Nem szeretnék hamis illúziókba ringatni, a fák nyelvét én sem értem. Csupán néhány bizonytalan, tapogatózó mozdulat megvillanásait szeretném elmesélni, hátha kedvet kapsz Te is megtanulni a fák beszédét — velem együtt.

A fa egyenes törzsével megismertet a főt és a leui fogalmával; ágainak és leveleinek állása tájékoztat, mer-ről érkezik több fény, hiszen minden elemével az élető napfény felé irányul; míg a formák alakulása a növény társas kapcsolatára utal. Lehetséges például, hogy egy gyorsabb növekedésű, sűrű lombú fa elnyomja a lustábbat, amely kétségheesett kísérletet folytat a fennmaradásért. Ágai görcsösen keresik a fényt, amely a túlélést jelentheti.

A levelek, hajtások minőségi változásai a fény és talajviszonyokról árulkodnak. Sovány talajnál a levelek kisebbek, sápadtabbak lehetnek, mint a tápanyagban dús termőtalajon nőttek.

A növényekről leolvasható a láthatatlant; mindazokat a hatásokat, amelyek olyanná formálták, amelyek kialakították a tér egészéhez való viszonyát. (Próbáld csak ki! Egy letört faágat helyezz el a térben úgy, ahogy az a valóságban állhatott. Sokkal könnyebb eltalálni, mint gondolnád!)

De nemcsak a tér egészéhez viszonyulva változik, hanem időben is. A világos és sötét napi ritmusa mellett az évszakok ritmusát is követi. Ez már uprölékosabb megfigyelést igényel.

Nem szabad megfélekedned arról, hogy sohasem beszélgethetsz önmagában egyetlen növényvel. A fa individualitásában is föl kell tudni fedezni az „egészhez” való viszonyát, mert a megfigyeléseid különállóan mindig csak „részt” adhatnak. Amit így, a természet összes hatásaként változásában föl tudsz fedezni, az adja meg a hely történetét.

Ezek az összefüggések azonban már nem mindenütt fedezhetők fel egyértelműen. Az emberi beavatkozás sokmindent megváltoztatott, másféle hatásokat hozott létre a növényekben is. E hatások tüneteit is nyomon lehet, sőt nyomon kell követni.

A fönti fölismérések nagyon fontosak, hiszen ma az egyik legdivatosabb téma az ökológiai egyensúly megte-

remtése. Rá kell jönnünk arra, hogy kívülről szemléljük környezetünket, az ösztönszerű átélés a ködös múlté.

Úgy gondolom, hogy a kertészeknek meg kell találniuk, hol keressék a természet, a táj egységét, mert ez vezet el a valódi összefüggések megismeréséhez.

1991. május 6—12-ig a PAGONY Táj- és Kertépítész Iroda meghívására egyhetes tájmegfigyelési kurzust tart Jochen Bockemühl, a téma legnevesebb német szakértője. Ha sikerült fölébreszteni Benned a kíváncsiságot, gyere velünk, hogy Te is megtanuld a fák beszédét.

Buella Mónika

A Pécsely medence tervpályázatról

1989 márciusában tervpályázatot írtak ki a balatonfelvidéki történelmi borvidékhez tartozó Pécsely medence idegenforgalmi hasznosítására. Akkor még a Pagony BT. nem létezett, mint egyetemisták pályáztunk. Bár a pályázati kiírások több vonatkozásával nem értettünk egyet, a munkát mégis elkezdtük, mert szerettük volna saját erőnket megmérni és tapasztalatokat szerezni az együtt dolgozás mikéntjéről.

A terület alapos megismerését a Pécsely medence részletes bejárásával kezdtük, hosszasan beszélgettünk az ott élőkkel és irodalmi adatokat gyűjtöttünk. A Pécsely medence Balatonfüredtől északnyugatra helyezkedik el, négy települést foglal magába: Pécselyt, Vászolyt, Kisdörgicsét és Dörgicsét. A pályázati kiírás idilli képet festett e négy településről és a környező tájról. Ottjártunkkor a tündérkertnek már csak halvány nyomaira bukkantunk, haldokló, gazdátlan tájat találtunk.

A régen önálló kis falvak közigazgatási központja ma Pécsely (csak ott van orvos, óvoda, iskola), gazdaságilag a területen kívül lévő nemesvámosi és mentshelyi Tsz-hez tartoznak, az erdőterületeken pedig a Tsz-ek a Balatonfüredi Erdőgazdasággal osztoznak.

A múltban a gazdálkodás szervesen illeszkedett a természet életébe, a természeti tájat a teremtő emberi kéz kultúrtájává formálta. Az ötvenes évektől a kultúrtáj csendes haldoklása következett be. A térszerítés nyomán eltűntek az egyéni gazdálkodók, a földeket táblásították. A nagyüzemi termelés csak a monokultúras természetessel, túlzott műtrágya felhasználással tudott hatékony lenni. Traktorokkal a dombvidéki szőlőterületeket nem tudták megművelni, az ültetvényeket a síkságra kellett letelepíteni, ahová már nem a történelmi szőlőfajtákat, hanem nagyüzemi bőtermő fajtákat ültettek. A műveléságak változásai a szántó- és legelőterületeket is hátrányosan érintették. A terület aranykorona értéke jelentősen csökkent.

A termőtalaj pusztulása az ivóvíz szennyeződését is maga után vonta. A források és kutak nitrátosak, vízük

emberi fogyasztásra nem alkalmas. Nincs vezetékcs ivóvíz- és csatornarendszere a területnek. A mérgezett víz azonban nemcsak a falvakban okoz gondot, hiszen a Pécsely medence a balatonfelvidéki vízgyűjtőterület része, felszíni vízei a karsztrendszeren keresztül egyenesen a Balatonba folynak.

Az infrastruktúra hiánya, az építési korlátozások és a gazdálkodási problémák miatt a fiatalság elvándorolt.

A Pécsely medence természeti, társadalmi, gazdasági körülményeinek megismerése után lehetetlennek láttuk, hogy pusztán önmagukra támaszkodva életre keljenek a falvak. Úgy gondoltuk, hogy csak kívülről jövő impulzus — idegenforgalom vagy más üzleti vállalkozás — tud kovásza lenni. Mivel a pályázat célkitűzése az idegenforgalmi hasznosítás volt, hát ezen a gondolatmeneten indultunk el.

A kedvező természeti adottságok, az árpádkori műemlékek sokasága, a Balaton közelsége valóban nagy vonzerőt jelent az üdülni vágyók számára. Az idegenforgalmi funkcióknak szervesen kell a falu életébe épülnie, különben a pusztuló falusi élet helyett kietlen üdülőfaluban találják magukat az ott élők és az idegenforgalomból adódó gondoknak csak eisenvedői és nem használnak élvezői lesznek.

A medence lakói csak akkor tudják házigazdaként fogadni a vendégeket, ha valóban otthon érzik magukat saját szülőföldjükön. A területen a falusi üdülésnek, az agrárturizmusnak van létjogosultsága, melynek azonban a hagyományörző gazdálkodás a feltétele. A hagyományörző gazdálkodás kialakítása nem a II. világháború előtti vagy mégkorábbi állapot nosztalgikus visszaállítását jelenti. Korszerű gazdálkodási mód létrehozására van szükség, amely a történelmi borvidék karakterét megőrzi. A hagyományos bortermő területek a jelenlegi zártkertekben húzódnak.

A zártkerti kistermelőknek egyesület létrehozását javasoltuk, ami az érdekegyeztetés mellett anyagi erőforrást és szervező erőt is jelentene. Az egyesület az egyéni termelőktől felvásárolt bort a termelők nevével palackozná és azt forgalmazná. Az egyesület a természethez olyan erőfeszítéseket is tudna biztosítani a gazdák számára, melyeket egyenként nem tudnának megvásárolni. Szervezett formában számos gyakorlati probléma megoldására nyílna így mód és az egyesület létrehozásával önmaguk számára könnyítenék meg a gazdálkodást. Fontos kérdés, hogy ezen a kizsartolt, termőnek már alig mondható földön milyen gazdálkodási módot lehet alkalmazni. Megnyugtató megoldást csak a biogazdálkodás jelenthet. A biogazdálkodás alapvető célja a föld termőerejének visszaadása és megtartása. Ez a gazdálkodás csak olyan anyagokat és szereket használ, melyek a természet körforgásába szervesen tudnak beépülni. A biogazdálkodás alapjait Vászolyban lehetne tanítani, egy külső anyagi és szellemi támogatással létrehozott gazdasiskolában. Az iskola a térség szellemi központjaként működne.

A gazdaságilag megerősödött településekre már egészségesen működő idegenforgalom tudna épülni. A gazdakörök, egyesületek és egyéni gazdák meg tudnák terem-

teni az üdüléshez szükséges infrastruktúrát — panziókat, éttermeteket, vendégszobákat építhetnek, a pinceromanika számára fel tudnák újítani az elhanyagolt, de építésetileg is értékes régi présházákat.

Idegenforgalmi információs hálózat kiépítését is javasoltuk, amely naprakész tudnivalókkal, programajánlatokkal segítené a gyalogos, kerékpáros, lovas és autós turistákat.

A területen néprajzi, természetvédelmi és műemlékvédelmi vándortáborok kialakítására is van mód.

Munkánk során a szociológia, ökológia, mezőgazdaság, ipar, közigazdaság területéhez tartozó feladatokkal kellett megküzdenünk. Mi mégsem vagyunk szociológusok, ökológusok, mezőgazdászok, közigazdászok. Tájékoztatók vagyunk. Mit jelent ez? Szemléletmódot, amellyel a különböző szakterületek problémái között próbáljuk azt a kapcsolatot, hidat felépíteni, melyen haladva az adott tájban élő emberek teremtő erőként tudnak jelen lenni saját épített és természeti környezetükben.

A pályázaton 4. díjat nyertünk.

1990 őszén az önkormányzati testület felálltak, a pécselyi polgármesternek a pályázati munkánkra támaszkodva felajánlottuk segítségünket. Remélhetőleg munkánk most megmerítettük és életre kel.

Müller Krisztina

Kerttervezés a fonyódi iskolához

1989 őszén kapott csoportunk megbízást a fonyódi Magyar Bálint Általános Iskola kerttervének elkészítésére. Zsigmond László építész — az új központi épület tervezője ajánlott bennünket az igazgatónak. A kert leromlott állapotban volt, 3—4 m-es szintkülönbségekkel, megoldatlan vízelvezetéssel, törmelék-feltöltéssel. Az iskolaudvar aszfaltozott és salakos sportpályából, burkolatlan, erősen lejtő területekből és egy régi szabadtéri színpadból állt. Az iskola által kért feladatok a következők voltak:

1. a kerti funkciók kialakítása
2. a vízelvezetés megoldása
3. a burkolatok megtervezése

1990 májusában készült el a terv. Ősszel nagy lendülettel, de kis erővel kezdődtek el, s maradtak abba a földmunkák. Azóta a városszépítők által felajánlott növényekkel gazdagodott a kert. Az építkezés leállt, az idei évben a tanárok fizetése is bizonytalan. Céljaink:

1. A tanárok által beindítani a biológia, v. a környezetoktatás keretében a legegyszerűbb (orgona, fagyal stb.) dísznövények szaporítását.

2. Szponzort találni a szükséges földmunkákra, a legfontosabb burkolatok megvételére és egy teherautóra,

amely a balatonhenyei kőbánya által felajánlott sziklatömböket elszállítja Fonyódra.

3. A szülők bevonása a kert építésébe, a tervezett fajták készítésébe.

Az iskolakert az iskola kiterjesztése, tehát nem pusztán dekoráció vagy háttér az épületekben folyó munkához, hanem a környezet-szeretethez, az önismerethez való eljutás eszköze. A kert egyrészt a környezet-oktatás alapjául szolgálhat, másrészt közösségi tér, mind létesülésében — hiszen egy formálódó, gyermekekből, szülőkből és tanárokból álló közösség hozhatja létre — mind a gyermekek hétköznapjaiban — hiszen tanítás alatti, óraközi és iskola utáni életük jelentős része itt folyhat.

A jól elkülönült iskolaépületekkel (1., 2—3., 4—8. osztály) három ketrészt rímeltettünk. A legkisebbek kertjébe homokozót és fajtákat terveztünk. A 2—3. osztályosok ketrésze a futkosás tere, kő- és faanyagbemutatóval, „bálványokkal”. Egyikben sem nyúltunk az eredeti terephez, csak olykor dúsítottuk kis buckákkal. A 4—8. osztályosok kertje a legösszetettebb. A fő közlekedési utaknál itt is meghagytuk a meglévő lejtést, biciklivel járható szilárd burkolatú rámpákat képezve. Az udvart három részre tagoltuk: a főépülethez kapcsolódó díszter fehér szilárd burkolattal készül. Északra két kö-

talapzatú zászlótartó zárja. Növényekkel elkülönítve ezen a szinten van a játszótér fajtákkal. A következő szint a spirál alakú „vizes tér”. Ez a legfőbb közösségi tér padokkal, ülőtámfalakkal, csermellyel, amelyet a díszter D-i oldalán álló ivókutak víze táplál. Ez lehet a valós központja az egész kertnek, ahonnan mind a kicsik ketrészébe, mind a sportpályákhoz, mind a kijáratokhoz el lehet jutni.

A játékok jelek, a jelek játékok. Az alsósok udvarát, ahol a rend a kör rendje, ahol a homok a Nap, ahol a faló a táltos paripa, *nündérek* őrzik. A hétvésekét, akik megtapasztalják a Föld súlyát, akik megérik a lélek hatalmát, akik felfedezik a vonalat, a Föld urai, a *manók* vigyázzák. A felsősök, akik lassan újra az égre néznek, akik először próbálják ki szellemük erejét, akik magukra csodálkoznak, a *Nap és a Hold* között kezdik meg az előttük álló küzdelmet. A jelek hivatottak erősíteni azt, ami a gyermekben él, hogy az előttük álló képben önmagukra ismerhessenek.

A fonyódi Magyar Bálint Általános iskola kertjének terve. 1989—90.

